

بررسی میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر دانشگاه‌های شهر ایلام و عوامل

اجتماعی مؤثر بر آن^۱

منصور وثوقی^۲

سعیده حیدری^۳

چکیده:

مطالعه‌ی حاضر، موضوع اعتماد اجتماعی را در بین دانشجویان دختر دانشگاه‌های ایلام مورد بررسی قرار می‌دهد و بر این اساس، سؤال اصلی و آغازین تحقیق، این است که وضعیت اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه‌های ایلام چگونه است و چه عواملی بر آن اثر می‌گذارند؟ روش اصلی تحقیق، پیمایشی است. جامعه‌ی آماری دانشجویان دختر دانشگاه‌های ایلام و آزاد اسلامی شهر ایلام است که در مهرماه ۱۳۸۹ تعداد ۴۶۰۹ نفر دانشجوی دختر بوده و تعداد ۲۶۳۹ نفر از آنان در دانشگاه دولتی ایلام و تعداد ۱۹۷۰ نفر از آنان در دانشگاه آزاد اسلامی شهر ایلام تحصیل می‌نمودند. تعداد نمونه آماری ۳۷۷ نفر است که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته می‌باشد که روایی و پایایی آن محاسبه و سپس اجرا شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اعتماد بین‌شخصی پاسخگویان کمتر از سطح متوسط، اعتماد خاص گرایانه‌ی آنان در حد متوسط به بالا، متغیر اعتماد عام‌گرایانه در حد کم و اعتماد نهادی نیز در حد متوسط است. در بین متغیرهای مستقل، متغیرهای میزان احساس امنیت اجتماعی (۱/۱۵۸)، دگرخواهی (۱/۱۵۵) و تعاملات اظهاری (۱/۱۴۳) مجموعاً ۴۵/۶ درصد از واریانس متغیر وابسته‌ی اعتماد را تبیین می‌کند. از دستاوردهای تئوریک این تحقیق این است که به تأیید مجدد نظریاتی که پشتوانه‌ی تئوریک تحقیق بوده‌اند در جمعیت مورد بررسی رسیده است.

کلید واژه‌ها: اعتماد اجتماعی، انواع اعتماد، ابعاد اعتماد، دانشجویان دختر، ایلام

۱- تاریخ وصول: ۱۳۹۰/۶/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۹/۲۵

۲- استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

۳- کارشناس ارشد مطالعات زنان (گرایش زن و خانواده) saeideh483@gmail.com

۱- مقدمه و طرح مسأله

اعتماد اجتماعی یکی از اساسی‌ترین مسائلی است که جوامع امروزی با آن مواجه‌اند. اعتماد اجتماعی، بنیاد شکل‌گیری روابط اجتماعی و توسعه‌ی یک جامعه است و کاهش یا افزایش آن می‌تواند تأثیر بسیار زیادی بر ساختارهای مختلف جامعه و روابط اجتماعی مردم آن داشته باشد. به همین دلیل، در دهه‌های اخیر این موضوع نظر بسیاری از نظریه‌پردازان مطرح علوم اجتماعی را به خود جلب کرده است.

برخی از صاحب‌نظران به وجود خرده‌فرهنگ‌های گوناگون و چند پاره‌گی‌های اجتماعی و فرهنگی (نظیر مسائل اقوام و...) اشاره کرده و آنرا در ایجاد روش‌های اجتماعی کردن مبتنی بر بدگمانی و ناباوری نسبت به دیگران مؤثر قلمداد می‌کنند (بشیریه، ۷۸، ۱۳۷۵).

استان ایلام نیز خرده‌فرهنگ‌های گوناگون و گروه‌های قومی (کرد، لر و عرب) و ایلات و طوایف (ارکوازی، خزل، ملکشاهی، شوهان، ایوان، بدره‌ای و...) را در خود جای داده است که هر کدام حامل ارزش‌ها و هنجارهای خاصی بوده و الگوهای رفتاری ویژه‌ای دارند که منجر به تثبیت و تداوم نگرش‌های خاص گرایانه و ایجاد گسل‌های منطقه‌ای، زبانی، قومی، فرهنگی و ایجاد فاصله اجتماعی شده و در نتیجه به تضعیف «ما»ی شهروندی و اعتماد اجتماعی عام منجر می‌گردد.

از سویی رشد اولیه شهر ایلام به عنوان مرکز استان ناشی از تأسیس نهادهای اداری و تخته‌قاپو کردن عشایر در عصر رضاشاه و گسترش آن معلول افزایش جمعیت و مهاجرت بی‌رویه روستاییان به این شهر بوده است. در حالی که فرم‌اسیون‌های اجتماعی در آن به شکلی طبیعی تحول و تحقق نیافته است و روند مزبور منجر به ایجاد و شکل‌گیری مفهوم شهروندی به مفهوم مدرن آن نمی‌گردد. به طور کلی گسترش شهرنشینی، ایجاد عرصه‌های جدید اشتغال، تغییرات جمعیتی شدید، گسترش فزاینده مراکز دانشگاهی در استان و در نتیجه افزایش فزاینده تعامل با افرادی خارج از محورهای خویشاوندی و نظایر آن، نیاز به اعتماد اجتماعی را در سطوح و ابعاد جدید زندگی اجتماعی جدی‌تر ساخته است. به نظر می‌رسد شرایط حاکم بر فضای زندگی شهری و از جمله مراکز دانشگاهی و به‌ویژه خاص‌گرایی عملاً مانعی برای گسترش اعتماد اجتماعی کارکردی - حداقل در بین بخش عمده‌ای از قشرها و لایه‌های اجتماعی - ایجاد کرده است.

از این رو مطالعه‌ی حاضر بر آن است تا موضوع اعتماد اجتماعی را در بین دانشجویان دختر دانشگاه‌های ایلام مورد بررسی و سنجش قرار دهد و وضعیت آنرا در دانشگاه‌های مختلف مقایسه کند. بر این اساس سؤال اصلی و آغازین تحقیق حاضر این است که وضعیت اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه‌های ایلام چگونه است و چه عواملی بر آن اثر می‌گذارند؟

۲- مبانی نظری

در بحث‌های جامعه‌شناختی اعتماد، غالباً دیدگاه دورکیم را به‌عنوان دیدگاهی که در آن جامعه یک اجتماع اخلاقی است به تصویر می‌کشند. چنین گفته می‌شود که «در یک نظم کاملاً منسجم، یک شخص می‌تواند به دیگری اعتماد داشته باشد، اگر صادق و راستگو باشد و به خواسته‌های دیگران به خاطر اخلاقیات مشترک و هم‌نوایی مشترک با هنجارها احترام گذارد» (میسرتال، ۱۹۹۸، ۴۷).

از دیدگاه وی جوامع مدرن بایست آئین‌های جدیدی در سطح دولت-ملت به منظور دستیابی به اتصال گروه‌های مختلف به یکدیگر اندیشه کند. «نمادهای انتزاعی وحدت‌بخش و آئین‌ها، آنچه را که یک گروه به طور مشترک در آن سهیم می‌باشد، نشان می‌دهند و به تمیز یک گروه از گروه دیگر و به تشخیص اینکه به چه کسی اعتماد کنیم و چه کسی از ماست کمک می‌کنند» (میسرتال، ۱۹۹۸، ۴۸).

در نزد زیمل، مبادله عامل سازنده‌ی کلیه روابط اجتماعی است و یکی از مهمترین شرایط مبادله اعتماد است. در جامعه‌ی مدرن عدم قطعیت و تجربه متفاوت اجتماعی، همراه با افزایش فردگرایی، نیاز به اعتماد را دوچندان می‌کند. بدون اعتماد عمومی افراد نسبت به یکدیگر، جامعه تجزیه می‌شود. بنابراین اعتماد، یکی از مهمترین نیروهای ترکیبی جامعه است.

بر اساس منطق تونیس روابط مبتنی بر اعتماد تنها در گماینشافت وجود دارد. اعتماد یک غایت است که درون متن اقتصادی-اجتماعی گزینشافت اتفاق می‌افتد. اعتماد به طور اخص مبنای انسجام اجتماعی است که از سوی ارزش‌های دین و اخلاق تقویت می‌شود و آن نیز به نوبه خود روابط اعتماد را تسهیل می‌کند و به افزایش انسجام اجتماعی کمک می‌کند. برعکس، افراد خودمحور و حسابگر جامعه مدرن نمی‌توانند مورد اعتماد قرار گیرند و آنها نیز نمی‌توانند به دیگری اعتماد داشته باشند.

پارسونز عامل ایجاد انسجام اجتماعی و ثبات نظم را اعتماد می‌داند. به عقیده وی اعتماد، این باور را در افراد ایجاد می‌کند که دیگران به منظور دستیابی به یک موقعیت گروهی از منافع شخصی دست می‌کشند. اعتماد در واقع موجب می‌شود که دیگران به تعهدات و مسؤولیت‌هایشان عمل کنند و موقعیت دیگران را درک نمایند. وی نظام منسجم را نظامی می‌داند که بتوان به عاملان آن در انجام وظایفشان اعتماد کرد که این امر خود به پایداری و نظم سیستم اجتماعی کمک می‌کند» (زرین آبادی، ۱۳۸۷، ۱۴).

از نظر گیدنز پویایی مدرنیته سه سرچشمه مهم دارد: «جدایی زمان و مکان، تحول مکانیسم‌های از جاکندگی و شخصیت بازانديشانه. نشانه‌های نمادین و نظام‌های تخصصی که دربرگیرنده اعتمادند، ساز و کارهای اصلی از جاکندگی تلقی می‌شوند. منظور از نظام‌های تخصصی، نظام‌های انجام‌دادن کار فنی یا مهارت تخصصی است که حوزه‌های وسیعی از محیط‌های مادی و اجتماعی زندگی کنونی ما را سازمان می‌دهند» (گیدنز، ۱۳۸۰، ۳).

لوهمان نیز کارکرد اعتماد را در درون نظام اجتماعی اساسی می‌داند و با کارکرد قانون در جامعه مقایسه می‌کند به اعتقاد وی «کارکرد اعتماد در نظام اجتماعی این است که عدم تعیین اجتماعی را کاهش و به این ترتیب قابلیت پیش‌بینی رفتارها را افزایش می‌دهد و لذا اعتماد در واقع یک نوع مکانیسم اجتماعی است که در آن انتظارات، اعمال و رفتار افراد تنظیم و هدایت می‌شود» (لوهمان، ۱۹۹۷، ۳۵).

پوتنام به اعتماد به عنوان یک ویژگی فردی می‌نگرد و میزان اعتماد افراد را با وضعیت پایگاه اجتماعی، میزان تحصیل، میزان درآمد و تجارب شخص آنها مرتبط می‌داند. درعین حال وی اعتماد را مهمترین مؤلفه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی می‌داند و بر آن است که «همکاری و تعاون داوطلبانه درجایی که ذخیره‌ای اساسی از سرمایه‌ی اجتماعی در قالب قواعد مبادله و شبکه‌هایی از تعهد مدنی وجود داشته باشد، به آسانی صورت می‌گیرد» (پاتنام، ۱۹۹۲، ۱۶۷).

زتومکا با تمایز میان اهداف اولیه و ثانویه اعتماد معتقد است که اهداف اولیه به اعتماد ما به کنش‌گرانی مربوط می‌شود که ممکن است بخواهند کنش‌هایی را انجام دهند. اهداف ثانویه، راجع به کنش‌گرانی است که شواهدی برای قابل اعتماد بودن از خود نشان می‌دهند. اهداف اولیه و ثانویه می‌توانند افراد، نقش‌ها، گروه‌ها، سازمان‌ها، نهادها، سیستم‌ها یا جوامع باشند. زتومکا تأکید می‌کند که «اعتماد، اغلب مربوط به اشخاص است و اعتماد بین شخصی ماورای همه اشکال اعتماد است. همچنین او به تمایز بین انواع اعتماد برحسب میزان انتظارات اشاره دارد. او سه نوع اعتماد را بر می‌شمارد؛ اعتماد ابزاری که ضرورتاً غیراخلاقی است ولی بیش از همه در جامعه مطرح می‌گردد. اعتماد ارزش‌شناختی که مبتنی بر اصول و ارزش‌هاست و اعتماد مبتنی بر حس وظیفه‌شناسی که از باور و اعتقاد نسبت به بی‌طرفی دیگران و احساس تعهد نسبت به آنها بدون در نظر گرفتن منافع شخصی نشأت می‌گیرد» (زتومکا، ۱۳۸۴، ۶۳-۴۷).

به اعتقاد آفه از ترکیب دو گانه‌های توده/نخبه و افقی/عمودی چهار حوزه به دست می‌آید که روابط اعتماد در آن چهار حوزه خود را نشان می‌دهد.

نخستین حوزه، اعتماد شهروندان به همشهری‌های خود یا مقوله فرعی دنیای «دیگران» است. حوزه دوم اعتماد به نخبگان سیاسی یا نخبگان سایر بخش‌ها (از قبیل نمایندگان کلیساها، رسانه‌ها، پلیس نظام دادگاه، ارتش یا پزشکان) است. سومین حوزه اعتماد نخبگان به یکدیگر است.

چهارمین حوزه، اعتماد سطوح بالا به سطوح پایین جامعه است که در آن نخبگان درباره گرایش‌های رفتاری عناصر بخش‌های مختلف یا کل توده‌ها به باورهای دست می‌یابند (تاجبخش، ۱۳۸۵، ۲۰۶).

گامبتا نیز معتقد است که «هر چقدر گزینش و انتخاب بیشتری پیش روی انسان‌ها باشد، اهمیت اعتماد برای تصمیم‌گیری بیشتر می‌شود» (گامبتا، ۱۹۸۸، ۳۱).

اعتماد به طور خاص مرتبط با شرایط بی‌اطلاعاتی یا عدم قطعیت است و مربوط به شناخت-ناپذیر بودن کنش‌های دیگران است « (گامبتا، ۱۹۸۸، ۲۱۸). بی‌اعتمادی نابودکننده تعاون است. اگر بی‌اعتمادی تحقق پیدا کند، تعاون در میان کارگزاران آزاد از بین خواهد رفت» (گامبتا، ۱۹۸۸، ۲۱۹). به اعتقاد جانسون «برای ایجاد ارتباط، فرد باید بتواند فضایی آکنده از اعتماد را ایجاد کند که ... امید به پذیرش، حمایت و تأیید را ارتقاء بخشد، اعتماد یک خصیصه شخصیتی ثابت و بلا تغییر نیست. هر آنچه که افراد انجام دهند، سطح اعتماد را در روابط افزایش یا کاهش می‌دهد، در ایجاد و حفظ اعتماد در روابط دو جانبه، کنش‌های هر دو طرف از اهمیت زیادی برخوردار است (جانسون، ۱۹۹۳، ۶۶).
جانسون اعتقاد دارد که در یک رابطه‌ی مبتنی بر اعتماد عناصر زیر وجود دارند: ۱- صراحت ۲- سهم کردن ۳- پذیرش ۴- حمایت ۵- تمایلات همکاری‌جویانه ۶- رفتار مبتنی بر اعتماد کردن» (جانسون، ۱۹۹۳، ۷۲).

۳- پیشنهادی تحقیق

مروری بر پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی اعتماد اجتماعی در کشور انجام شده نشان می‌دهد که تعداد بسیار اندکی از آنها به بررسی این موضوع در بین جوانان به‌طور عام و در بین دانشجویان به‌طور خاص پرداخته‌اند.

محمدی شکیبا (۱۳۷۶) در بررسی عوامل مؤثر بر میزان اعتماد دانشجویان به اشغال‌کنندگان پایگاه‌های اجتماعی درون دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی، به این نتایج اشاره می‌کند: اعتماد به پایگاه اساتید بیش از همه و اعتماد به پایگاه کارمندان کمتر از همه می‌باشد. همچنین بین «پابندی اشغال‌کنندگان پایگاه‌های مختلف به ارزش‌های اخلاقی» و «پابندی آنها به انتظارات ناشی از پایگاهشان» و «ساخت روابط درون دانشکده» با اعتماد دانشجویان به اشغال‌کنندگان پایگاه‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

ابراهیمی (۱۳۸۶) به بررسی اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور گلپایگان پرداخته و نتایج نشان می‌دهد؛ رابطه بین تحصیلات پدر و مادر و میزان اعتماد اجتماعی و نیز بین شغل پدر با میزان اعتماد مثبت و مستقیم است اما بین میزان درآمد خانواده و میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه‌ای وجود ندارد.

نوپور (۱۳۸۶) عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی جوانان را بررسی نموده و یافته‌های ایشان بیانگر: رابطه-ی معنادار متغیرهای پیوند اجتماعی، رفتارهای جمعی، مذهبی، احساس امنیت، دگرخواهی، تعاملات اظهاری و وضعیت تأهل با اعتماد اجتماعی است.

قدیمی (۱۳۸۶) میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان را بررسی نموده و نتایج نشان می‌دهد که بین امنیت اجتماعی، تعهد اجتماعی، آنومی اجتماعی، بیگانگی اجتماعی، امیدواری اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت اجتماعی، ریسک‌پذیری اجتماعی با اعتماد اجتماعی رابطه‌ی شدیدی وجود دارد.

منصوریان و قدرتی (۱۳۸۸) اعتماد اجتماعی و تعیین‌کننده‌های آن در شهر سبزوار را بررسی نموده‌اند. نتایج حاکی از آن است که متغیرهای اعتماد نهادی، فساد، امنیت اجتماعی و سن در مجموع ۵۳ درصد از واریانس متغیر وابسته اعتماد را تبیین می‌کنند.

عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی دانشجویان ایرانی خارج از کشور: مورد پژوهی دانشگاه‌های کشور آلمان (۱۳۸۸) عنوان مقاله‌ای است از علیرضا محسنی تبریزی و اسماعیل شیرعلی که براساس داده‌های تحقیق بررسی نقش اعتماد بر تمایل بازگشت دانشجویان ایرانی نگاشته شده است. تحلیل مسیر نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه نشان‌دهنده آنست که متغیرهای طول مدت اقامت در خارج از کشور، وضعیت تحصیلی، تعدد سفر به ایران، نارضایتی و وضعیت اجتماعی-اقتصادی به عنوان تعیین‌کننده‌ترین عوامل تأثیرگذار بر اعتماد اجتماعی مطرح‌اند.

۴- چارچوب نظری

به‌طور کلی در ارتباط با اعتماد و علل شکل‌گیری آن، دودیدگاه نظری مطرح است. در دیدگاه نخست؛ نظریه‌پردازانی مانند دورکیم، پارسنز، تونیس، اینگلهارت و ... قرار می‌گیرند که با تأکید بر ساخت اجتماعی برآنند که اعتماد تابع عوامل ساختاری و اجتماعی است. لذا سطح تحلیل کلان را به‌عنوان سطح مطالعه‌ی خود در نظر گرفته و به تحلیل و بررسی مفهوم اعتماد پرداخته‌اند.

در دیدگاه دوم، نظریه‌پردازانی مانند اریکسون، بلاو، کلمن، جانسون و ... قرار دارند که با تأکید بر کنش به‌عنوان سطح مطالعه، در زمره نظریه‌های سطح خرد قرار می‌گیرند و اعتقاد دارند که اعتماد را باید در ویژگی‌های فردی و شخصی جستجو کرد و لذا در این سطح به مطالعه و تحلیل مفهوم اعتماد می‌پردازند. زاین رو، در این پژوهش برای پرهیز از کلان‌نگری محض و نیز خودداری از تقلیل‌گرایی، رویکرد تلفیقی مناسب‌تر به نظر می‌رسد. در بینابین دیدگاه‌های فوق، دیدگاه نظری گیدنز بر ارتباط سطوح خرد و کلان و تلفیق و ترکیب این دو سطح در تحلیل و بررسی اعتماد اجتماعی تأکید می‌ورزد.

بر اساس بررسی مباحث مطرح‌شده در مبانی نظری، پیشینه‌ی تحقیق و تحلیل اندیشه‌های پاتنام، فوکویاما، زتومکا، آفه و گیدنز درباره‌ی عوامل شکل‌گیری و تداوم اعتماد اجتماعی می‌توان گفت روابط اجتماعی بن‌مایه‌ی اصلی اعتماد را شکل می‌هند. وجود اعتماد تعمیم‌یافته نیز گستره و شعاع این روابط

را تحت تأثیر قرار داده و بر شمارافرادی که می‌توان به آنان اعتمادکرد، می‌افزاید و گروه عضویت فرد و اجتماعی که بدان تعلق دارد، گسترده‌تر و بزرگ‌تر می‌شود. پیامد این جریان، احساس تعلق اجتماعی به اجتماع عضویت است و در پی آن فرد احساس امنیت می‌کند. احساس امنیت، میزان ریسک راکاهش می‌دهد و زیربنای اصلی اعتماد اجتماعی راپی‌ریزی می‌کند. اگر امنیت اجتماعی، گستردگی روابط و تعاملات اظهاری به‌گونه‌ای توسعه یابد که به توسعه‌ی سطح بالایی از همبستگی اجتماعی منجر شود، دگرخواهی را نیز در پی خواهدداشت. لذا دگرخواهی را نیز می‌توان زمینه‌ساز اعتماد اجتماعی نامید زیرا در چنین شرایطی انسانها فارغ از ترس و بیم ریسک و خطر تعاملات اجتماعی، به عنوان افرادی قابل اعتماد تلقی می‌شوند. ازهمین روی پایه‌های تئوریک متغیرهای: احساس امنیت، تعاملات اظهاری و دگرخواهی مبتنی بر دیدگاه‌های مذکور است. پاتنام نیز به‌عنوان ویژگی‌های فردی، میزان اعتماد افراد را با وضعیت پایگاه اجتماعی، میزان تحصیل، میزان درآمد و تجارب شخصی مرتبط می‌داند. پاتنام در موضوع اعتماد البته به عوامل اجتماعی اهمیت بیشتری می‌دهد و در انتزاعی‌ترین سطح، میزان تعامل وارتباط افراد راعامل به‌وجودآورنده‌ی اعتماد می‌داند و به همین دلیل او شرکت درنهادها وانجمن‌های مدنی را که موجب تعامل بیشتر افراد می‌شود، موجد اعتماد می‌داند. مبنای تئوریک متغیر عضویت درتشکل‌های درون‌دانشگاهی دراین تحقیق نیز همین دیدگاه است به‌علاوه وی معتقد است که افراد برخوردار از منابع نسبت به افراد غیربرخوردار و فاقد منابع، از اعتماد بیشتری برخوردارند و مردم تقریباً درهمه‌ی جوامع، به «ندارها» کمتر از افراد «دارا» اعتماد می‌کنند. بنابراین از نظریه‌ی پاتنام، متغیر میزان برخورداری از منابع را با کمی مسامحه تحت‌عنوان «پایگاه اقتصادی - اجتماعی» وارد مدل تحلیلی نموده‌ایم. ضمن اینکه دردیدگاه نظری اُفه نیز بر ارتباط این متغیر بااعتماد تأکید شده است. با توجه به مزیت آراء گیدنز به‌عنوان هسته‌ی اصلی چارچوب نظری تحقیق حاضر، به‌منظور تحلیل مفهومی انواع اعتماد با جرح و تعدیل‌هایی متغیرهای اعتماد بین‌شخصی، اعتماد عام یا تعمیم‌یافته، اعتماد خاص و اعتماد نهادی یا اعتماد به نهادهای تخصصی استخراج و تحت عنوان متغیر وابسته‌ی اعتماد مطرح گردیده‌اند. البته چون آراء گیدنز کاملاً نمی‌توانند مفاهیم مطرح‌شده را پوشش دهند لذا بررسی اعتماد عام و خاص تلفیقی از آراء گیدنز و فوکویامااست. بر همین سیاق از آراء گیدنز درباره‌ی منابع اعتماد در دوران پیش از مدرن که از جمله‌ی آنها روابط خویشاوندی، اجتماع محلی، سنت و مذهب است، استفاده نموده و مفهوم «سکونت» (بومی/غیربومی) و مفهوم «پایگاه اقتصادی - اجتماعی» دانشجویان از آن اخذ گردیده است. مؤلفه‌ها و عناصر تشکیل‌دهنده‌ی مفهوم «اعتماد» نظیر: «صراحت، تمایلات همکاری‌جویانه، اطمینان، اعتمادکردن و سهم‌کردن» از جانسون مبنای تشکیل و تحلیل متغیر وابسته‌ی اعتماد اجتماعی قرارگرفته است.

۵- فرضیه‌های تحقیق

- ۱- میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر دانشگاه دولتی با میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی متفاوت است.
- ۲- میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر بومی و غیربومی متفاوت است.
- ۳- بین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب عضویت در تشکل‌های دانشگاهی تفاوت وجود دارد.

۴- بین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب رشته تحصیلی تفاوت وجود دارد.

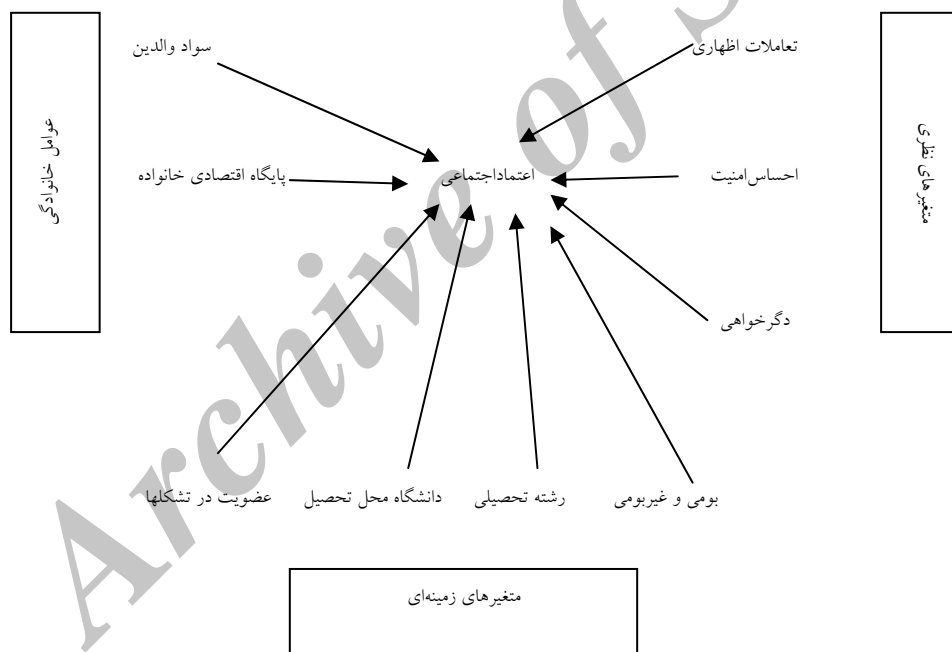
۵- میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب پایگاه اقتصادی-اجتماعی خانواده متفاوت است.

۶- میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب میزان دگرخواهی متفاوت است.

۷- میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب میزان تعاملات اظهاری متفاوت است.

۸- میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب میزان احساس امنیت متفاوت است.

مدل تحلیلی تحقیق

۶- روش شناسی تحقیق

در این تحقیق از روش تحقیق پیمایشی استفاده نموده‌ایم و علاوه بر این از مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای به منظور بررسی ابعاد نظری و تجربی موضوع نیز استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق دانشجویان دختر دانشگاه‌های ایلام و آزاد اسلامی شهر ایلام است که آمار تفصیلی آنان در مهرماه ۱۳۸۹ از دانشگاه‌های مربوطه اخذ شد. از تعداد ۴۶۰۹ نفر دانشجوی دختر، تعداد ۲۶۳۹ نفر از آنان در دانشگاه دولتی ایلام و تعداد ۱۹۷۰ نفر از آنان در دانشگاه آزاد اسلامی شهر ایلام به تحصیل اشتغال دارند. تعداد نمونه بر اساس فرمول کوکران به شرح ذیل محاسبه شد:

$$n = \frac{N.t^2.p.q}{N.d^2 + t^2.p.q}$$

روش نمونه‌گیری بر اساس ماهیت تحقیق و جامعه آماری روش نمونه‌گیری طبقه‌ای برای دانشگاه‌ها و سپس نمونه‌گیری طبقه‌ای برای دانشکده‌های هر دانشگاه و در نهایت چون فرد، واحد تحلیل است و اطلاعات از فرد اخذ می‌شود از نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد. براین اساس تعداد نمونه آماری ۳۷۷ نفر است که ۲۱۵ نفر از دانشگاه ایلام و ۱۶۲ نفر از دانشگاه آزاد اسلامی انتخاب شده‌اند.

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق، پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد که براساس معرف‌های عینی برگرفته از مفاهیم و متغیرها ساخته شده است. به منظور سنجش متغیرها با توجه به شرایط و مقتضیات موجود، شیوه‌ها و تکنیک‌های مختلفی نظیر برش قطبین و طیف لیکرت استفاده گردید.

به منظور سنجش روایی محتوایی و صوری ابزار اندازه‌گیری پس از تهیه پرسش‌نامه، در اختیار تنی چند از صاحب نظران به‌ویژه اساتید محترم راهنما و مشاور و همچنین کارشناسان علوم اجتماعی قرار گرفت. پس از اظهار نظر آنان، اصلاحات لازم اعمال شده و در نظرخواهی مجدد مطابق نظرات آنان روایی ابزار اندازه‌گیری در سطح بالایی ارزیابی گردید.

«برای بررسی پایایی گویه‌ها از شیوه بررسی همسازی پاسخ افراد به یک گویه در مقایسه با هر یک از گویه‌های دیگر مقیاس استفاده شد. شاخص پایایی کل مقیاس آماره‌ای است به نام «آلفا» که دامنه‌ی آن از صفر تا ۱ است. طبق قاعده‌ی تجربی مقدار آلفا باید دست کم ۰/۷ باشد تا بتوان مقیاس را دارای پایایی به شمار آورد» (دواس، ۱۳۷۶) و در تحقیق حاضر مقدار آلفا ۰/۷۹ است.

مقادیر آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مفاهیم مربوط به هر مقیاس:

متغیرها	پرسشنامه نهایی	
	تعداد گویه‌ها	شماره گویه‌ها
اعتماد کردن	۸	۱-۸
اطمینان	۵	۹-۱۳
سهیم کردن	۵	۱۴-۱۸
صراحت	۴	۱۹-۲۲
تمایلات همکاری‌جویانه	۴	۲۳-۲۶
دگرخواهی	۵	۲۷-۳۱
تعاملات اظهاری	۵	۳۲-۳۶
امنیت	۶	۳۷-۴۲

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها به محیط نرم افزار SPSS معرفی شده از محاسبه‌ی میانگین، آزمون t و آزمون F و تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

۷- مهمترین یافته‌ها

۵۷ درصد پاسخگویان در دانشگاه ایلام و ۴۳ درصد در دانشگاه آزاد اسلامی ایلام به تحصیل اشتغال دارند. ۸۶/۸ درصد پاسخگویان متولد شهر، ۸۹ درصد ساکن شهر و ۸۱/۴ درصد نیز بومی استان هستند. میانگین اعتماد بین شخصی ۲/۸ و کمتر از سطح متوسط است و مقایسه هر دو سر طیف نشان‌دهنده‌ی تفاوت بسیار زیادی نیست. میانگین اعتماد خاص گرایانه ۳/۳۴ و در حد متوسط به بالاست و نشان‌دهنده‌ی آنست که هنوز گروه‌های اولیه (خانواده، دوستان، اقوام و خویشان) مطمئن‌ترین واحدهای جمعی نمونه آماری محسوب می‌شوند. میانگین اعتماد عام گرایانه ۲/۰۷ بوده در حد کم است و نشان می‌دهد که همشهریها، هموطنان و هم‌استانی‌ها به ترتیب کمتر مورد اعتماد هستند. میانگین اعتماد نهادی ۳ و در حد متوسط است و نشان می‌دهد که ۵۱/۲ درصد از پاسخگویان در سطح متوسطی به نهادهای اجتماعی اعتماد دارند. تحلیل جزئی‌تر این متغیر بیانگر این است که عضویت در نهاد بسیج دانشجویی با ۴۲/۴ درصد مهمترین بخش فعالیت اجتماعی نمونه آماری را پوشش می‌دهد. در مقابل عضویت در شوراهای انجمن‌های صنفی، انجمن‌های اسلامی، انجمن‌های هنری و انجمن‌های علمی به ترتیب دارای کمترین میزان در بین جامعه آماری بوده‌اند. ۴۶/۹ درصد پاسخگویان در هیچ تشکلی عضویت نداشته و ۷۴/۳ درصد از پاسخگویان با تشکلهای درون دانشگاه هیچگونه همکاری ندارند. آزمون فریدمن برای تعیین رتبه اعتماد به نهادها و افراد نشان می‌دهد که گروه‌های مورد اعتماد دانشجویان به ترتیب عبارتند از: ۱-

پلیس ۲- معلمان ۳- پزشکان ۴- استادان دانشگاه و گروه‌های سلب اعتماد شده در نظر دانشجویان به- ترتیب عبارتند از: ۱- تجار و کسبه ۲- مدیران دولتی ۳- هنرمندان. به‌طور کلی اعتماد نهادی در حد متوسط است به‌عبارتی در گروه‌های فرهنگی تا حدی مطلوب، اما در گروه‌های صنفی مناسب نیست. دانشجویان به تشکل‌های سیاسی و انجمن‌های علمی و صنفی رغبت چندانی ندارند و گرایش به سمت نهادهای مدنی در بین آنان چشمگیر نیست.

خلاصه‌ی نتایج آزمون‌ها برای مقایسه‌ی میزان اعتماد در بین دانشجویان برحسب متغیرهای مستقل

نتیجه‌آزمون	Sig.	df	مقدار	آزمون	انحراف معیار	میانگین	گروه	متغیر
تفاوت معنادار ندارند	۰/۲۸۳	۳۷۵	-۱/۰۷	t	۴۷۰ /۵۹۰	۲/۷۹ ۲/۸۵	دانشگاه ایلام دانشگاه آزاد	دانشگاه
تفاوت معنادار ندارند	۰/۰۶۲	۳۶۸	۱/۸۶	t	۵۰۶ /۵۶۵	۲/۸۲ ۲/۷	بومی غیربومی	بومی و غیربومی
تفاوت معنادار ندارند	۰/۳۰۹	۳۷۵	-۱/۰۲	t	۵۹۴ /۴۵۵	۲/۸۴ ۲/۷۹	غیرعضو عضو	عضویت در تشکلهای
تفاوت معنادار وجود دارد	۰/۰۲۲	۲/۸۷	۵۱۹ /۵۶۶ /۱۲۲ /۰۶۷ /۰۵۵	f	۲/۸۵ ۲/۹۳ ۲/۸۶ ۲/۸۶ ۲/۶۳	۱۷۰ ۵۸ ۱۰ ۶۷ ۷۲	علوم انسانی علوم پایه دامپزشکی فنی و مهندسی کشاورزی	گروه (رشته) تحصیلی
تفاوت معنادار ندارند	۰/۸۱۴	۲۰۶	۵۶۸ /۵۶۳ /۴۸۹	f	۲/۸ ۲/۸۳ ۲/۸	۵۶ ۱۱۸ ۱۹۹	پایین متوسط بالا	پایگاه اقتصادی خانواده
تفاوت معنادار وجود دارد	۰/۰۰۱	۷/۶۸	۴۷۹ /۳۹۱ /۵۴۶	f	۲/۶۴ ۲/۶۴ ۲/۸۷	۱۷ ۸۴ ۲۷۱	کم متوسط زیاد	دگرخواهی
تفاوت معنادار وجود دارد	۰/۰۰۰	۱۰/۶	۴۳۹ /۴۱۹ /۵۴۷	f	۲/۶ ۲/۶۵ ۲/۸۹	۱۸ ۱۰۷ ۲۴۷	کم متوسط زیاد	تعامل اظهاری
تفاوت معنادار وجود دارد	۰/۰۰۰	۲۴/۵۴	۵۰۸ /۵۰۵	f	۲/۷۵ ۳/۱۱	۳۰۵ ۵۹	کم متوسط	امنیت

تحلیل نتایج آزمون فرضیات نشان می‌دهد که میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دانشگاه ایلام و دانشگاه آزاد اسلامی ایلام برحسب دانشگاه (فرضیه اول)، بومی و غیربومی (فرضیه دوم) و عضویت درتشکل‌ها (فرضیه سوم) تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول و نیز فرضیه دوم، شواهدی دال بر تأیید کامل دیدگاه گیدنز به‌دست نمی‌دهند و متغیرهایی زمینه‌ای هستند که متناسب با وضعیت جامعه آماری مورد بررسی انتخاب شده و در تحقیقات پیشین نیز همتایی جهت مقایسه ندارند. نتایج آزمون فرضیه سوم تا حدودی بردیدگاه گامبتا صحه می‌گذارد که اعتماد را پیش شرط مشارکت در زمینه‌های گوناگون جامعه می‌داند. کما اینکه تحلیل توصیفی داده‌ها نشان می‌دهد که نیمی از پاسخگویان در هیچ تشکلی عضویت نداشته و از نظر میزان همکاری با تشکل‌های درون دانشگاه ۷۴/۳ درصد از پاسخگویان هیچگونه همکاری ندارند.

فرضیه چهارم: نتایج آزمون تفاوت میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان برحسب رشته تحصیلی نشان می‌دهد که دانشجویان گروه علوم پایه از دانشجویان گروه کشاورزی دارای اعتماد اجتماعی بیشتری می‌باشند. متغیر مزبور متغیری زمینه‌ای است که متناسب با وضعیت جامعه آماری مورد بررسی انتخاب شده و در تحقیقات پیشین نیز همتایی جهت مقایسه ندارد. لذا نمی‌توان همسانی و ناهمسانی آنرا مورد بحث قرار داد.

فرضیه پنجم: نتایج آزمون نشان می‌دهد که میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان براساس پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

نتایج پژوهش حاضر با نتایج تحقیق اجاقلو و زاهدی (۱۳۸۴، ۱۱۶) و کامران و احمدیان (۱۳۸۸، ۳۱) و نیز وثوقی و آرام (۱۳۸۸، ۱۴۶) مطابقت دارد و در تحقیقات آنان نیز بین پایگاه اقتصادی اجتماعی و اعتماد اجتماعی رابطه وجود ندارد. البته در اغلب پژوهش‌های انجام‌شده در ایران، رابطه‌ی بین پایگاه اقتصادی اجتماعی و اعتماد اجتماعی تأیید نشده یا اینکه این رابطه معکوس بوده است. چنانکه نتایج تحقیق آزادارمکی و کمالی (۱۳۸۳، ۱۲۲) نیز نشان می‌دهد پایگاه‌های پایین اقتصادی و اجتماعی به دیگران دور اعتماد بیشتری دارند. نتایج تحقیق حاضر با پیش‌فرض نظریه آفه، گیدنز و نیز نظریه پاتنام مطابقت ندارد. به نظر آفه، افراد دارای منابع بیشتر به خاطر اینکه دیگران با آنها صادقانه‌تر برخورد می‌کنند و نیز توانایی تحمل هزینه خیانت به اعتمادشان و نیز قدرت ریسک‌پذیری بالاتر و در نتیجه دارای اعتماد بیشتری هستند و پاتنام نیز بر آن است که افراد برخوردار از منابع نسبت به آنان که منابع کمتری در اختیار دارند دارای اعتماد بیشتری هستند.

فرضیه ششم: نتایج آزمون نشان می‌دهد که از نظر میزان اعتماد اجتماعی بین دانشجویان بر اساس میزان دگرخواهی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین تحلیل رگرسیونی متغیر مزبور بر اساس ضریب

بتا بدست آمده، بیانگر این است که میزان تأثیر متغیر دگرخواهی بر هرکدام از مؤلفه‌های متغیر وابسته به- ترتیب: بر متغیر اعتماد بین شخصی (۰/۱۳۶)، بر اعتماد خاص (۰/۲۲۵)، بر اعتماد عام (۰/۲۲۰) و بر اعتماد کل (۰/۱۵۵) بوده و همراه با سایر متغیرهایی که در مدل باقی مانده‌اند، متغیر وابسته را تبیین نموده است و دارای رابطه معنادار با متغیر وابسته است.

نتایج تحقیق حاضر با نتایج پژوهش معیدفر و جهانگیری (۱۳۸۸) همخوانی دارد. در تحقیق مزبور نیز ارتباط معنادار بین این دو متغیر تأیید شده است با این تفاوت که میزان دگرخواهی در جمعیت مور مطالعه‌ی حاضر در سطح بالا و لیکن در مطالعه‌ی آنان در سطح پایین برآورد شده است. ضمناً یافته‌های زهرایی (۱۳۸۸) و ویسی (۱۳۸۹) نیز با تحقیق حاضر همخوانی دارند. از لحاظ تئوریک، نظریه‌ی پانتم که پشتوانه‌ی فرض نظری مذکور است تأیید شده و نتایج حاصله با آن سازگار است و نمایانگر آن است که روابط و پیوندهای اجتماعی، حسی را در اجتماع ایجاد می‌کند که تقویت‌کننده‌ی ارزش‌های افزایش‌دهنده-ی میزان دگرخواهی و همکاری و حمایت اجتماعی است.

فرضیه هفتم: نتایج آزمون نشان می‌دهد که از نظر میزان اعتماد اجتماعی بین دانشجویان براساس میزان تعاملات اظهاری تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین تحلیل رگرسیونی متغیر مزبور بر اساس ضریب بتا به دست آمده، بیانگر این است که میزان تأثیر متغیر تعاملات اظهاری بر هرکدام از مؤلفه‌های متغیر وابسته به ترتیب: بر متغیر اعتماد بین شخصی (۰/۱۸۴)، بر اعتماد عام (۰/۱۵۹) و بر اعتماد کل (۰/۱۴۳) بوده و همراه با سایر متغیرهایی که در مدل باقی مانده‌اند، متغیر وابسته را تبیین نموده است و دارای رابطه‌ی معنادار با متغیر وابسته است. نتایج تحقیق حاضر با نتایج پژوهش معیدفر و جهانگیری (۱۳۸۸) و زهرایی (۱۳۸۸) مطابقت دارد در تحقیقات مذکور نیز این ارتباط معنادار بوده است.

در تعاملات اظهاری شکلی از مناسبات اجتماعی حاکم است که برکنار از ملاحظات اقتصادی و محاسبات صرفاً مادی است و عاطفه عامل اصلی پیوند میان افراد است. از لحاظ تئوریک مبنای این فرضیه آراء تونیس، گیدنز و دیدگاه تلفیقی چلبی از آراء زیمل و... بوده است و تأییدی بر فروض نظری دیدگاه-های مزبور است.

فرضیه هشتم: نتایج آزمون نشان می‌دهد که از نظر میزان اعتماد اجتماعی بین دانشجویان براساس میزان احساس امنیت تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین تحلیل رگرسیونی متغیر مزبور بر اساس ضریب بتا به دست آمده، بیانگر این است که میزان تأثیر متغیر امنیت بر هرکدام از مؤلفه‌های متغیر وابسته به ترتیب: بر متغیر اعتماد بین شخصی (۰/۱۷۸)، بر اعتماد خاص (۰/۱۶۵)، بر اعتماد عام (۰/۱۶۶) و بر اعتماد کل (۰/۱۵۸) بوده و همراه با سایر متغیرهایی که در مدل باقی مانده‌اند، متغیر وابسته را تبیین نموده است و دارای رابطه معنادار با متغیر وابسته است.

نتایج تحقیق حاضر با نتایج پژوهش وثوقی و آرام (۱۳۸۸، ۱۴۶) مطابقت دارد. در تحقیق مذکور نیز بین دو متغیر ارتباط معناداری یافته‌اند اما شدت همبستگی بین آنها در حد ضعیفی ارزیابی گردیده‌است. همچنین این یافته‌ها با نتیجه تحقیقات کامران و احمدیان (۱۳۸۸، ۳۰) و عباس‌زاده (۱۳۸۳، ۲۸۳) که بیان می‌دارند امنیت بیشترین واریانس متغیر وابسته را در رابطه با اعتماد اجتماعی تبیین می‌نماید نیز همخوانی دارد همچنین یافته‌های ویسی (۱۳۸۹) بیانگر رابطه معنادار دو متغیر فوق در بین دبیران مدارس راهنمایی شهر ایلام بوده است.

از لحاظ تئوریک مبنای این فرضیه آراء گیدنز بوده است و نتایج نیز مؤید دیدگاه مزبور است. از نظر گیدنز، امنیت وجودی یکی از صور مهم احساس امنیت به معنای وسیع آن است. این اصطلاح به اطمینانی راجع است که بیشتر انسانها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند. احساس اعتمادپذیری اشخاص و چیزها که برای مفهوم اعتماد بسیار مهم است، برای احساس امنیت وجودی نیز اهمیت بنیادی دارد. برای همین است که این دو احساس از جهت روان‌شناختی پیوند نزدیکی با هم دارند.

تحلیل رگرسیون چندمتغیره اعتماد اجتماعی

مدل	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	Sig.	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده
رگرسیون	122/06	1	122/61	25/58	/000	/257	/066	/۰۶۳
باقیمانده	1735/20	362	4/79					
رگرسیون	166/50	2	83/251	۱۷/۷۷	/000	/299	/090	/۰۸۵
باقیمانده	1691/31	361	4/68					
رگرسیون	192/84	3	64/28	13/89	/000	/322	/104	/۰۹۶

به منظور شناسایی بهترین معادله خط پیش‌بینی اعتماد اجتماعی بر اساس متغیرهای پیش‌بین مورد مطالعه از رگرسیون خطی چندمتغیره به روش گام به گام استفاده گردید. به این منظور کلیه متغیرهای تحقیق وارد معادله گردیدند. نتایج، نشان می‌دهد که در ۳ مرحله متغیرهای تعاملات اظهاری، امنیت و دگرخواهی توانسته‌اند به‌طور معناداری در تبیین و پیش‌بینی واریانس اعتماد اجتماعی کل در معادله رگرسیون حضور داشته باشند. همچنین جدول فوق نشان می‌دهد که در گام اول با ورود متغیر تعاملات

اظهاری به معادله، میزان ضریب تعیین تعدیل شده ($R^2 \text{ adj} = /0.63$) است که بیانگر آن است که متغیر تعاملات اظهاری حدود ۶۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته اعتماد اجتماعی را تبیین می نماید. درگام دوم، با ورود متغیر امنیت به معادله، میزان ضریب تعیین تعدیل شده به ($R^2 \text{ adj} = /0.85$) افزایش می یابد و نشان دهنده این است که دو متغیر تعاملات اظهاری و امنیت توأمان حدود ۸۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته اعتماد اجتماعی را تبیین می کنند.

درگام سوم، با ورود متغیر دگرخواهی به معادله، میزان ضریب تعیین تعدیل شده به ($R^2 \text{ adj} = /0.96$) افزایش می یابد و نشان دهنده این است که سه متغیر تعاملات اظهاری، امنیت و دگرخواهی توأمان حدود ۹۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته اعتماد اجتماعی را تبیین می کنند. همچنین متغیرهای دانشگاه، پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده، بومی و غیربومی بودن، عضویت در تشکل های درون دانشگاه و گروه (رشته) تحصیلی هیچگونه حضور معناداری در معادله نداشتند.

جدول ضرایب و سطوح معنی داری آزمون متغیرهای مستقل بر اعتماد اجتماعی

Sig.	t	ضرایب استاندارد نشده		متغیر مستقل	مدل
		ضرایب استاندارد شده	B		
۰/۰۰۰	۵/۰۶	۰/۲۵۷	۰/۱۵۵	تعامل اظهاری	1
۰/۰۰۰	۴/۷۹	۰/۲۴۲	۰/۱۵۴	تعامل اظهاری	2
۰/۰۰۲	۳/۰۶	۰/۱۵۴	۰/۱۵۰	امنیت	
۰/۰۲۹	۲/۱۹	۰/۱۴۳	۰/۱۹۹	تعامل اظهاری	3
۰/۰۰۲	۳/۱۵	۰/۱۵۸	۰/۱۴۹	امنیت	
۰/۰۱۸	۲/۳۹	۰/۱۵۵	۰/۲۰۳	دگرخواهی	

جدول نتایج ضرایب و سطوح معنی داری آزمون متغیرهای مستقل بر اعتماد اجتماعی را نشان می دهد. ارقام به دست آمده (t و Sig) بیانگر معنی دار بودن رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته است. در تحلیل نهایی برای داوری درباره سهم هر کدام از متغیرهای مستقل در تبیین متغیر وابسته باید به مقادیر ضرایب β که استاندارد شده است مراجعه کرد، زیرا امکان مقایسه و تعیین سهم نسبی هر کدام از عوامل و متغیرهای مستقل را در تغییرات و تبیین متغیر وابسته تعیین می نماید. بر اساس ارقام مربوط به ضرایب استاندارد شده β به ترتیب متغیرهای امنیت ($\beta: /158$)، دگرخواهی ($\beta: /155$) و تعامل اظهاری ($\beta: /143$) بالاترین ضرایب رگرسیونی را به خود اختصاص داده و با اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری دارند. به طور کلی می-

توان گفت که مدل معنی‌دار است و پارامترهای متغیرهای امنیت، دگرخواهی و تعامل اظهاری بر روی هم ۴۵/۶ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند.

۸- نتیجه‌گیری

۱- از میان ابعاد تشکیل‌دهنده‌ی اعتماد، میزان تمایلات همکاری‌جویانه و سهمیم کردن در حد زیاد، اطمینان و صراحت در حد متوسط و میزان اعتمادکردن در حد کم بوده‌است.

۲- میزان اعتماد بین‌شخصی پاسخگویان در حد متوسط بوده ولی با این وجود، اعتماد بین‌شخصی دانشجویان دانشگاه ایلام بیشتر از دانشگاه آزاد است و این یافته به دلیل ساختار اجتماعی و فرهنگی استان ایلام که در زمره‌ی استان‌های کمتر توسعه یافته و تقریباً سنتی است با دیدگاه فردیناند تونیس همخوانی دارد.

۳- میزان اعتماد نهادی پاسخگویان در حد متوسط است و یافته‌های پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌ها (۱۳۷۹) نیز بر این نتایج صحه می‌گذارد و به لحاظ نظری تأییدکننده‌ی نظریه زتومکا نیز هست.

در توجیه این موضوع می‌توان گفت: براساس رهیافت پارسونز یکی از لوازم کارکردی نظام اجتماعی حل تعارضات درونی نظام است. تحول سریع جامعه ما بدون تحقق کامل فرم‌اسیون‌های اقتصادی - اجتماع‌ای که منجر به استقرار جامعه‌ی مدرن می‌شود به نوعی گسست در ساخت اجتماعی منجر شده است. تحولات نظام تقسیم اجتماعی کار و اکتسابی شدن نقش‌ها در فرآیند حیات فردی جوان(دانشجو) فترتی ایجاد کرده‌است که هویت‌یابی وی را خدشه‌دار می‌سازد. بدین معنا که در اثر رشد زیستی و روانی به بلوغ جسمی - روانی رسیده اما از نظر اجتماعی امکان بر عهده‌گرفتن نقش‌های اجتماعی تعریف‌شده برایش میسر نیست و تعادل بین نظام انرژی و اطلاعاتی وی دچار اختلال شده و انرژی جوانان در شکل رفتارهای انزواگرایانه‌ای نظیر عدم عضویت در نهادهای مدنی و عدم همکاری و مشارکت در نهادهای مزبور بروز می‌یابد.

۴- میزان اعتماد تعمیم‌یافته‌ی پاسخگویان در سطح پایینی قرار دارد و از این حیث بین دانشجویان بومی و غیربومی و رشته‌ی تحصیلی دانشجویان و اعتماد عام‌گرایانه تفاوت معناداری وجود ندارد. به طور کلی نتیجه‌ی این تحقیق مانند سایر تحقیقات حاکی از پایین بودن میزان اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته در ایران و به‌طور خاص در بین جامعه‌ی آماری مورد مطالعه است. آن نوع از اعتمادی که گیدنز آنرا تحت

عنوان اعتماد به نظام‌های انتزاعی مشخص می‌کند، در جامعه‌ی مورد مطالعه در حد کمی وجود دارد. بر اساس نظر گیدنز منابع اعتماد نظیر سنت، مذهب، اجتماع محلی و نظام خویشاوندی در جوامع سنتی و پیشامدرن نوعی اعتماد سنتی و خاص گرایانه را پدید می‌آورد که مستلزم تعاملات چهره به چهره است که در آن افراد بایستی از رهگذر آشنایی با همدیگر و شناخت متقابل به اعتماد به همدیگر نایل آیند. براساس آراء گیدنز منابع اعتماد در بین جمعیت مورد بررسی تا اندازه‌ی زیادی کماکان همان منابع دوران پیش‌از مدرن است و به‌ویژه بر نقش بی‌بدیل نظام خویشاوندی در اعتماد خاص گرایانه می‌توان اشاره کرد و اینکه هنوز اعتماد به نمادها و نشانه‌ها (اعتماد تعمیم‌یافته) و نیز اعتماد به نظام‌های تخصصی (نهادی) شکل نگرفته یا نهادی نشده است.

۵- میزان اعتماد خاص گرایانه‌ی پاسخگویان، در حد زیاد است و وضع سکونت، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، رشته‌ی تحصیلی، دانشگاه محل تحصیل و عضویت یا عدم عضویت در نهادها و تشکل‌های مدنی درون دانشگاه بر آن تأثیر معناداری نداشته است. یافته‌ها حاکی از این است که هنوز گروه‌های اولیه (خانواده، دوستان، اقوام و خویشان) مطمئن‌ترین واحدهای جمعی از دیدگاه نمونه آماری محسوب می‌شود.

۶- در بین متغیرهای مستقل تئوریک، متغیرهای میزان احساس امنیت اجتماعی (۰/۱۵۸)، دگرخواهی (۰/۱۵۵) و تعاملات اظهاری (۰/۱۴۳) مجموعاً ۰/۴۵۶. در تبیین متغیر وابسته‌ی اعتماد نقش داشته‌اند. از دستاوردهای تئوریک این تحقیق این است که به تأیید مجدد نظریاتی که پشتوانه‌ی تئوریک تحقیق بوده - اند، در جمعیت مورد بررسی انجامیده است.

از نتایج مهم نظری این مطالعه می‌توان به تأیید مفاهیم و فروض نظری مأخوذ از نظریه‌های زتومکا، گیدنز و کلاوس آفه و چلبی درباره‌ی اعتماد اجتماعی در جمعیت مورد مطالعه و عدم تأیید یکی از فروض نظری ملهم از مباحث فوکویاما، آفه و پاتنام مبتنی بر نقش پایگاه اقتصادی- اجتماعی در اعتماد اجتماعی اشاره کرد.

۹- پیشنهادات تحقیق

اعتماد نهادی در حدمتوسط است. دانشجویان به تشکل‌های سیاسی و انجمن‌های علمی و صنفی رغبت چندانی ندارند و گرایش به سمت نهادهای مدنی در بین آنان چشمگیر نیست. به‌طوری‌که نیمی از

پاسخگویان در هیچ تشکلی عضویت نداشته و بیش از ۷۰ درصد از پاسخگویان با تشکل‌های درون دانشگاه هیچ‌گونه همکاری‌ای ندارند. لذا پیشنهاد می‌شود مسئولان و متولیان اموردانشگاه‌ها و سازمان ملی جوانان برنامه‌ریزی دقیق و هدفمندی برای جلب مشارکت فعال و خلاق دانشجویان در تشکل‌های مدنی به عمل آورند.

۲- اعتماد عام‌گرایانه پاسخگویان در این تحقیق، همچون سایر نقاط کشور در حد کمی است، لذا پیشنهاد می‌شود، دلایل فقدان یا محدود بودن این نوع از اعتماد در جامعه، خود موضوع تحقیقات بعدی قرار گیرد.

۳- با توجه به بالا بودن اعتماد دانشجویان به گروه‌هایی همچون پلیس، قضات، معلمان، پزشکان و اساتید دانشگاه، لازم است، رسانه‌ها با استفاده از روش‌های مناسب، زمینه‌های ایجاد اعتماد اجتماعی نسبت به گروه‌های کمتر مورد اعتماد را فراهم نمایند و گروه‌های سلب‌اعتماد شده نیز به بازسازی وجهه‌ی خو اهتمام ورزند.

فهرست منابع

۱. ابراهیمی، فاطمه، ۱۳۸۶، بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور گلپایگان، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور مرکز تهران.
۲. انعام، راحله، ۱۳۸۱، بررسی اعتماد بین‌شخصی در بین روستاییان شهرستان شهریار، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد پژوهش، دانشگاه الزهرا.
- ۳- بشیریه، حسین، ۱۳۷۳، جامعه‌شناسی سیاسی، نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی، نشر نی، تهران.
۴. پاتنام، رابرت، ۱۳۸۰، دموکراسی و سنت‌های مدنی ترجمه محمد تقی دلفروز، دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور، تهران.
۵. تاجبخش، کیان، ۱۳۸۴، سر مایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه) انتشارات شیرازه، تهران.
۶. دواس، دی.ای، ۱۳۷۶، روش پیمایشی در تحقیق اجتماعی، ترجمه‌ی مریم رفعت‌جاه و رخساره کاظم، مرکز ملی مطالعات و سنجش افکار عمومی.

۷. رفیع پور، فرامرز، ۱۳۷۸، آشفستگی اجتماعی «پژوهشی در زمینه پتانسیل آنومی در شهر تهران»، شرکت سهامی انتشار، تهران.
۸. زاهدی، محمد جواد و اجاقلو، سجاد، ۱۳۸۴، بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۲
۹. زتومکا، پیوتر، ۱۳۸۴، اعتماد، نظریه‌های جامعه‌شناختی، ترجمه غلامرضا غفاری، انتشارات شیرازه، تهران.
۱۰. زین‌آبادی، مرتضی، ۱۳۸۷، تئوری‌ها و نظریات مربوط به اعتماد اجتماعی در جامعه، پژوهش‌کده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، پژوهشنامه شماره ۱۶.
۱۱. عباس‌زاده، محمد، ۱۳۸۲، بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تبریز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
۱۲. قدیمی، مهدی، ۱۳۸۶، بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان، مجله پژوهش‌نامه علوم انسانی، شماره ۵۳، صص ۳۵۶-۳۲۵.
۱۳. گیدنز، آنتونی، ۱۳۷۸، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، انتشارات نی، تهران.
۱۴. گیدنز، آنتونی، ۱۳۸۴، پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، نشر مرکز، تهران، چاپ سوم.
۱۵. محسنی تبریزی، علیرضا و شیرعلی، اسماعیل، ۱۳۸۸، عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی دانشجویان ایرانی خارج از کشور: مورد پژوهی دانشگاه‌های کشور آلمان، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۲، صص ۱۷۶-۱۵۱.
۱۶. محمدی شکیبا، عباس، ۱۳۷۶، بررسی عوامل مؤثر بر میزان اعتماد دانشجویان به اشغال‌کنندگان پایگاه‌های اجتماعی درون دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
۱۷. نوپور، فضا، ۱۳۸۶، بررسی عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان، پایان‌نامه کارشناسی - ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه رودهن، دانشکده علوم اجتماعی.

18. Belau, P.M (2002): Exchange and power in social life, in: Calhoun, C. and (eds.): contemporary sociological theory, oxford: Blackwell.pp.99-109.

19. Johnson, David (1993): Reaching out: interpersonal effectiveness and self-actualization, Boston, Allyn a Boston.
20. Luhman, N (1997): Trust and power, New York; John Wiley.
21. Miszetal, Barbara. A (1998): Trust in modern societies, Polity press.

Archive of SID